

Vrienden DER Natuur

"Vrienden der Natuur"

is de digitale nieuwsbrief van kring
Venlo van het Koninklijk Natuurhistorisch
Genootschap in Limburg

Winter 2017

INHOUD	2
Voorwoord	3
Programma Vrienden der Natuur	4
Fotopresentatie expeditie Himalaya	5
Fotopresentatie Gotland	7
Fotopresentatie NWAfrika	10
Fotopresentatie Italië	12
Fotopresentatie Turkije	
Leuke waarnemingen in het Leudal	13
De das	
Vleermuizen in de kou	
Verslag excursie de Hamert	
Code Oranje	
Programma faunagroep	16

Redactie

Jos Hoogveld
Hertog Reinoudsingel 129, 5913 XC Venlo
077-3518131
jos.hoogveld@gmail.com

Medewerkers:

Huub Crommentuyn
Peter Eenshuistra
Jos Hoogveld
Sjaak Gubbels
Ger Michels
Piet Mölling
Frans Dorssers

Leden Stuurgroep :

Jos Hoogveld, voorzitter
Bert Roelofs, secretaris
Leden : Peter Eenshuistra, Piet Mölling, Sjaak
Gubbels, Frans Dorssers

Studiegroepen kring Venlo :

Natuur en Landschap

Piet Mölling, Stalbergweg 249, 5913 BN Venlo
077-3547179; p.molling@hetnet.nl

Florastudiegroep

Peter Eenshuistra, Henri Uyttenbroeckstraat 24,
5913 WE Venlo
077-3510676; pjeensh@plex.nl

Faunastudiegroep

Pieter Elbers, Hertog Reinoudsingel 116,
5913XG Venlo
077-3518037/06-48453921;
pieterelbers@hotmail.com

Ijseend Reindersmeer (foto Frans Dorssers)

Voorwoord : Het kan vriezen, het kan dooien.

Vorig jaar was het thema van de Vastelaovesoptocht in Venlo "Kump good". Of we dat nu weer kunnen stellen, weet ik uiteraard niet. Ondanks dat we het materieel over het algemeen goed hebben en Nederlanders tot de gelukkigste mensen op de wereld horen, wordt er veel gemopperd (in goed Venloos genöald). De verkiezing van Trump en andere autoritaire, cynische leiders stemt niet hoopvol. Het egoïsme lijkt te zegevieren. Voordat hij vertrokken is, verlangen we alweer terug naar Obama. Maar we hebben paus Franciscus als moreel kompas in woelige tijden. De klimaatverandering is al duidelijk aan de gang. Deze zal heel grote gevolgen hebben voor mens en natuur. Het leven op aarde heeft echter voor grotere uitdagingen gestaan. Voor afzonderlijke soorten, inclusief de mens, ligt dat anders. Waar willen we ons mede vanuit dit perspectief voor inzetten? Willen we ons inzetten?

Ik blijf geboeid door de natuur. Daardoor is er veel te genieten. Vanuit verbondenheid met de omgeving, mensen en natuur, blijf ik me inzetten. Maar die keuze is natuurlijk aan iedereen zelf in een vrij land.

Vooralsnog kan het nog steeds vriezen en dus ook dooien. Een voorspoedig nieuwjaar.

Jos Hoogveld

Heringerichte Rode Beek herneemt zijn genormaliseerde loop. Dit geeft wel een doorstroommoeras(foto : Jos Hoogveld).

Onder : Een klunende Louis Reutelingsperger bij het Heerenven op de Hamert (foto : Jos Hoogveld).

Programma Kring Venlo januari – maart 2017

Donderdag 12 januari 2017

Fotopresentatie Expeditie Himalaya 1978

Door: Donné Cruijsberg en Peter Verhagen

Plaats: Huis van de Wijk De Glazenap, Op de Heide Tegelen

Aanvang: 20.00 uur

Donderdag 19 januari 2017

Fotopresentatie Gotland (Zweden)

Door Peter Eenshuistra

Plaats : Infocentrum Groote Heide

Aanvang : 19.30 uur

Donderdag 16 februari 2017

Fotopresentatie NW-Afrika

Door: Henk Heijligers en Jos Hoogveld

Plaats : Infocentrum Groote Heide

Aanvang : 19.30 uur

Donderdag 16 maart 2017

Fotopresentatie Italië en Turkije

Door: Sjaak Gubbels en Jos Hoogveld/Pieter Elbers

Plaats : Infocentrum Groote Heide

Aanvang : 19.30 uur

Rivierdal in ZO Turkije (foto Jos Hoogveld)

Meer natuurstudie/-beleving rond Venlo

Organisatie

Natuurhistorisch Genootschap

IVN Maasduinen

IVN Steilrand

IVN Maasdorpen

IVN Baarlo-Maasbree

Limburgs Landschap

Web-site

NHGL.nl

afdeling.ivn.nl/maasduinen

afdeling.ivn.nl/de-steilrand

afdeling.ivn.nl/de-maasdorpen

afdeling.ivn.nl/baarlo-maasbree

Limburgs-Landschap.nl

Naar het dak van de wereld! Flora en fauna in de Himalaya

Lezing door Donné Cruysberg en Peter Verhagen

Tijdstip: donderdag 12 januari 2017, aanvang 20.00 uur

Plaats: Huis van de Wijk 'De Glazenap', Spechtstraat 58, 5932VK in Tegelen.

In 1978 maakten 3 Limburgse studenten, een fotograaf en een kunstenaar deel uit van een groep, die samen een voor die tijd unieke reis ondernamen naar het dak van de wereld. John Lindeman uit Nieuw Zeeland was hun expeditieleider en had veel ervaring. Donné Cruysberg bestudeerde planten en fotografeerde die. Bert Roelofs hield zich bezig met de fauna en Sjaak Gubbels met de waterkwaliteit en waterfauna. Deze drie heren zijn tot de dag van vandaag actief lid van de Vrienden der Natuur in Venlo. Pieter Kortekaas ging mee als beeldend kunstenaar en inspirator en Peter Verhagen maakte foto's van de tocht en legde het adembenemende landschap vast. Donné en Peter verzorgen deze

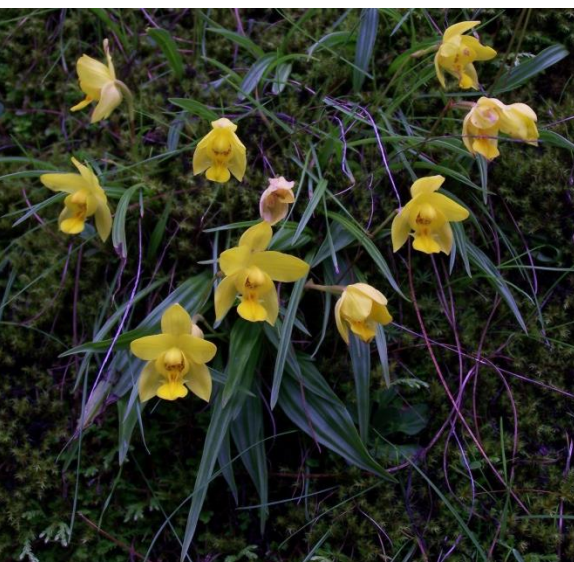
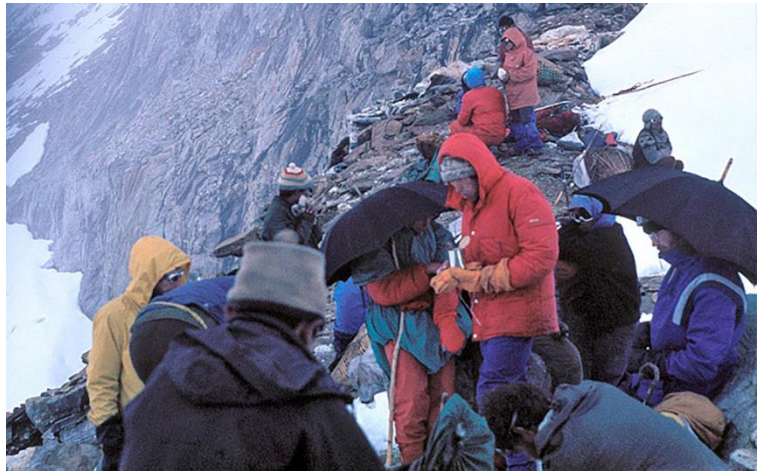
herziene uitvoering van een lezing die ze ruim 30 jaar geleden al eens organiseerden.

Er waren in die tijd maar een paar Nederlanders op trektocht in Nepal, en al helemaal niet met de hightech materialen zoals het massale bergtoerisme nu. De groep heeft destijds voor de organisatie veel steun gehad van de toenmalige honorair-consul van Nederland. De tocht duurde 6 weken. Ze werden begeleid door 6 tot 12 sherpa's, afhankelijk van het terrein. De sherpa's liepen voorop en zorgden voor een slaapplaats en een huis om te eten. Ze liepen niet keurig bij elkaar, de voorsten en de laatsten liepen soms uren uit elkaar. Ze wisten de weg door pijlen op

het pad, of door dorpingen die hen de goede weg instuurden. GPS en Tomtom moesten nog worden uitgevonden.....

Ongemakken bleven hen niet bespaard, zoals vlooien in de slaapzakken, talrijke bloedzuigers en weggespoelde bruggen. Als een brug in het dal was weggespoeld door de natte moesson, moesten ze soms 2 km. naar boven en weer naar beneden. Zo hebben ze drie dagen gedaan over een levensgevaarlijke pas (Trashy Lapsa 5800 m), waar ze onder steenlawines hebben gestaan en op afstand ook sneeuwlawines hoorden. Onderweg werd dan alles wat ze aantroffen op gebied van flora en fauna vastgelegd. Het bereiken van de top was niet hun ultieme doel. Iedere deelnemer had een taak tijdens deze expeditie, zodat ze interessant materiaal mee terug konden nemen naar Nederland.

Vele kilo's armer maar een enorme ervaring rijker keerden ze terug van dit avontuur. Na thuiskomst vergeleken ze hun vondsten met onze Europese

alpiene levende have, want Eurazië vormt tenslotte een aaneengesloten continent van Santiago tot aan Wladiwostok.... De studenten van toen zijn intussen bijna allemaal met pensioen. Op donderdag 12 januari maken we met hen deze historische reis opnieuw, waarbij het prachtige beeldmateriaal dat ze destijds hebben geschoten, de leidraad zal zijn. Dia's verliezen immers niets aan kwaliteit en lenen zich ook uitstekend tot vragen stellen tijdens de lezing.

In de pauze of na afloop kunnen de echte plantenliefhebbers bergflora's inkijken en ook twee krantenartikelen over deze tocht.

Spatigottis ixiooides

Fotovoordracht KNNV-reis Gotland; Prachtige natuur op kalk

Datum: donderdag 19 januari 2016
Tijd: 19.30 uur
Plaats: Informatiecentrum Limburgs Landschap Groote heide

Dit jaar heb ik Zweedse eiland Gotland bezocht van 26 juni tot en met 10 juli. Het betrof een door de KNNV georganiseerde natuurreis. Het hoofdeiland is 125 bij 65 kilometer groot. Het eiland ligt in de Oostzee ten zuiden van Stockholm (zie kaartje). Het hele eiland bestaat uit kalk die ca 400 miljoen jaar geleden is gevormd in een tropische zee gedurende het Siluur.

Gotland ligt in de Oostzee

Deel van de oude stadsmuur in Visby

Kalkkliffen Stora Karlsö

Iepenpage Dalby Södersk

Vanuit Travemünde zijn we 's nachts met de veerboot overgestoken naar Trelleborg in Zuid-Zweden. 's morgens hebben we Dalby Urskog bezocht. Dit is een oud loofbos met iep, Es, Eik en Beuk. Iepen en Essen hebben zwaar te lijden gehad van aantastingen. Hier werden we verrast door de Iepenpage. Na een overnachting in Zuid-Zweden werd 28 juni Gotland bereikt. De eerste week zijn de noordelijke helft, het eiland Farö en de hoofdstad Visby bezocht. Visby is een oude ommuurde vestingstad met kerken, kerkruïnes en een fraaie botanische tuin. Het eiland Farö ligt even ten noorden van Gotland. Vroeger waren Farö en het noordelijk deel van Gotland voor niet-Zweden verboden terrein. Het was militair spergebied. Gelukkig is dit fraaie deel nu wel toegankelijk. Opvallend zijn de oude schuurtjes met wat eerst lijkt op rieten daken. Het gaat echter om Galigaan daken. De messcherpe gezaagde bladranden zorgen ervoor dat bundeling en het binden van stengels zoals bij Riet niet nodig is. Zeer verrassend was de verschijning van een Roerdomp vlak langs de weg. Er was kennelijk iets mis met de vogel, want hij of zij vluchtte niet. Wel nam de vogel de dreighouding aan.

Slangenkruid is zeer algemeen op Gotland

Gotland gebruikte Galigaan als dakbedekking

Vliegendorchis groeit in kalkmoeras

Een zieke of gewonde (?) Roerdomp op Farö

Gotland bestaat uit kalk. De verweringslaag is meestal dun. Dat betekent dat overal kalkflora aanwezig is. Op sommige stukken is net als op Öland een kalksteppe met korstmossen en kalkflora aanwezig. Tijm, Steentijm, Zonneroosjes, Wit vetkruid, Zandlelie en korstmossen bedekken de kalkgrond. Ook de open naaldbossen kennen een zeer gevarieerde flora met orchideeën, Engbloem, heide, Duinsalomonszegel, Leverbloempje, Hengel en bessen. Kalkmoerassen zijn ook zeer de moeite waard met orchideeën, Lange zonnedauw en Breed wollegras. Opvallend is dat een soort als de Vliegendorchis in Zweden in kalkmoerassen groeit, terwijl we in Zuid-Limburg en in de Eifel de soort van droge kalkgraslanden kennen.

Langs de gehele kust liggen kalkkliffen, steenstranden en strandweiden met veel vogels en planten. De tweede week werd het zuidelijk deel van het eiland bezocht. Eén van de vele hoogpunten betrof een bezoek aan het eilandje Storta Karlsö. Steile kalkkliffen bieden rust en dekking voor vele klifvogels zoals Alken en Zeekoeten. Niet alleen vogels en bloemen zijn interessant. Gotland is rijk aan dagvlinders. Talrijke Parelmoervlinders en Blauwtjes vliegen hier. Zuivere lucht zorgt voor grote variatie van mossen en korstmossen. De schors van oude bomen is rijk aan soorten korstmossen. Op oude eiken groeien baardmossen, struikvormige korstmossen en het in Nederland verdwenen Longmos. Longmos vormt lobben met afmetingen van enkele centimeters. Paddenstoelen waren er door de droogte nog niet veel. Toch kon een enkel exemplaar op de foto worden vastgelegd.

Bosparelmoervlinder

Netstelige heksenboleet

Alken in gesprek op Stora Karlsö

Bloeiende strandweiden bij Närsholmen

Longmos op oude eiken

Tijmblauwtje

Peter Eenshuistra

Vogelreis NW-Afrika

Fotopresentatie door Henk Heijligers en Jos Hoogveld

Plaats : Infocentrum Groote Heide

Donderdag 16 februari 2017, aanvang : 19.30 uur

In januari 2016 ben ik met een vogelreis naar de kust van noord-west Afrika mee geweest. We waren met acht mensen in twee wagens. De reis ging van Agadir in Zuid-Marokko door de Westelijke Sahara, Mauretanie en Senegal naar Gambia. Veel woestijn. Langs de kust plaatselijk wetlands bij riviermondingen. In Mauretanie bezochten we het belangrijke waddengebied Banc D'Arguin. Hier overwinteren veel steltlopers die ook de Waddenzee aandoen. Die foerageren daar tussen flamingo's. Zuidelijker komen er steeds meer vreemde vogels. Daar zitten vooral Afrikaanse soorten. In Gambia kwam de groep die terug reisde erbij. Daar waren Henk Heijligers en Carlo van Seggelen bij. Henk heeft de nodige vogels, maar ook mensen "afgeplaat". Een inkijk in een onvergetelijke reis. Bijgevoegde foto's zijn van mij. Die van Henk zullen deze verre overtreffen.

Komt dat zien, Jos Hoogveld en Henk Heijligers.

Kleine zilverreigers, rifreigers, Afrikaanse dwergaalscholvers, een blauwe reiger en landende wulpen in de Banc D'Arguin

Wrattenzwijnen bij de Senegalrivier

Gambiase vogelgidsen kenden de goede plekken en ook de geluiden van vogels

Door de woestijn naar de Banc D'Arguin

Vissersboot wordt uitgeladen bij de visafslag van Nouakchott, de hoofdstad van Mauretanie

Marrakech

Agadir

Massa

Khenifiss

Tan Tan

Saquia al Hamra

Laayoun

Bou Craa

Dakhla

Baie de Dakhla

Barbas

Nouadhibou

Cap Blanc

Banc d'Arguin

Iwik

Nouakchott

Diawling

Djoudj

Rosso

Saint Louis

Tendaba

Gambia

In 19 dagen, door vijf Afrikaanse landen. Drieduizend autokilometers langs de Atlantische oceaankust Van mediterraan Afrika, via de Sahara, sahel en savanne naar de groene Gambiaanse tropen.

**TRANSSAHARA
VOGELAVONTUUR**

Vanaf € **1500**

Inclusief de vluchten, drieduizend avontuurlijke kilometers in de auto, overnachtingen, gidsen en parken.

Non profit. Van de opbrengst worden voor de arme bevolking van zuid-Mauritanië waterputten geslagen

- Massa
- Khenifiss
- Aoussard
- Banc d'Arguin
- Diawling
- Djoudj
- Tendaba

en meer

BANCDARGUIN.NL

Aosta; een dal vol vlinders.

Fotopresentatie door Sjaak Gubbels

Datum donderdag 16 maart 2017, aanvang 19.30 uur

Infocentrum Groote Heide, Venlo

In het noorden van Italië op de grens met Frankrijk en Zwitserland ligt van west naar oost het Aostadal. Ingeklemd aan de noordkant door de Mont Blanc en de Mattahorn en aan de zuidkant door het massief van de Gran Paradiso ben je in een van de ruigste bergwerelden van Europa. Zonder veel moeite kom je op de prachtige alpenweiden en zelfs boven de boomgrens. In de zomervakantie van 2016 bezochten we dit gebied voor de tweede maal maar nu lag ons verblijf aan de noordzijde van het hoofddal in het kleine dorpje Vetan op 1670 meter hoogte. Het Aostadal zelf is de hoofdverbinding tussen een groot deel van Frankrijk en Italië en dus druk. De stad Aosta is het centrum van de streek en heeft een historisch centrum met veel overblijfselen uit de Romeinse tijd.

Het mooist zijn echter de zijdalen. Gelukkig niet aangetast door de aanleg van skipistes of andere toeristische attracties. Het nationaal park Gran Paradiso werd zelfs al in 1922 uitgeroepen tot eerste "parco nazionale" van Italië. Daarvoor was het een jachtdomein van de laatste Italiaanse koning.

De meeste alpenweiden liggen zo afgelegen of zijn zo steil dat ze maar zeer extensief gebruikt worden voor beweiding of hooiland. Hierdoor zijn het ware botanische juweeltjes geworden waar vele soorten gentianen, composieten, vlinderbloemigen en orchideeën voorkomen. Ook in de late zomer nog een ware bloemenpracht. Vlak langs de smeltende sneeuw is het zelfs nog voorjaar, er bloeien kwastbloempjes, anemonen en steenbreeksoorten.

Op al dit fraais komen grote hoeveelheden insecten af. Natuurlijk zijn de vlinders het opvallendst. Blauwtjes, parelmoervlinders en Erebia's in vele soorten en grote aantallen zijn er aan te treffen. Zelf de Apollo's zijn er talrijk. Ook andere insecten zoals sprinkhanen en kevers kunnen massaal voorkomen. Op de redelijk gemakkelijk te bereiken Grote en Kleine Sint Bernardpas is al dit fraais te bewonderen. En dan de onbeschrijflijke uitzichten en panorama's over de bergen, de Mont Blanc; alleen dit al is genoeg om van te genieten!

Sjaak Gubbels

Voorjaarsgentiaan
Witstreepblauwtje

Tweekleurige parelmoervlinder

Vogelreis Zuid Turkije mei 2016

Eind april-half mei vorig jaar hebben we (vogelreisgenootschap het Caspisch Berghoen) weer een voorjaars vogelreis gemaakt, dit keer naar Zuid Turkije. Mogelijkheden als Iran en Oost Turkije waren afgevallen. De omgeving van Adana aan de Zuidkust van Turkije bleek wel een gezamenlijk reisdoel. Drie van de deelnemers (Pieter Elbers, Jules Bos en Hans Custers) waren daar in 2010 ook al eens geweest. Voor mij was het nieuw. We gingen eerst naar het grote deltagebied tussen Adana en de Middellandse Zee. Tot midden vorige eeuw was dit een grote wildernis met antilopen, hyena's. Nu is het grotendeels intensief landbouwgebied. Door de mogelijkheid van bevloeiing is dit hier goed mogelijk. Vooral meteen aan de kust zijn nog meren, lagunes, duinen en moeras-/kweldervegetaties gespaard

Caspisch Berghoen (foto Otto Plantema)

Zuidoost Turkije. We vlogen op Adana. De delta is ten zuiden ervan, berggebied Demirkazi is ten oosten van Nigde, de Sultanmoerassen ten zuiden van Kayseri, de Göksudelta bij Silifke, Birecik aan de Eufraat tussen Gaziantep en Sjanliurfa, Nemrut Dagı noordoostelijk van Adiyaman. Er zijn veel bekende plaatsen net in Syrië en ook Diyarbakir.

gebleven. Het tweede gebied was de omgeving van Demirkazik, onderdeel van het Taurus gebergte. Een bijzondere soort waarvoor vogelaars dit gebied bezoeken is het Caspisch berghoen. Een familie die vogelaars hierin begeleidt is de familie Safak. In 2010 waren we bij Hassan, nu bij zijn neef Basjar. Hij spreekt goed Engels. We waren zijn enige gasten en hadden dus intensief contact met hem. Om het berghoen en andere bergsoorten te kunnen zien gingen we 's morgens om 4 uur met een jeep de berg op. Het was zeer de moeite waard met naast Caspisch berghoen oa alpen- en steenheggenmus, sneeuwvinken. Iets naar het noorden liggen de Sultanmoerassen. Dit moeras bestaat deels uit meren, deels uit rietmoeras en deels uit zout gebied. Hans was er 30 jaar geleden geweest en was toen gegidst door een man zonder benen. We zagen hem vlak voor vertrek bij het bezoekerscentrum. Vlak bij ons pension zaten in de oeverzone veel steltlopers, reigers en zwarte ibissen. In de tuin zat een nest van een buidelmee.

We zijn niet afgevallen. De Turkse keuken is uitstekend

Klein waterhoen zagen we bij Sultan moerassen en in de Göksudelta (foto Otto Plantema)

*Hans grijpt gewonde hop (foto Pieter Elbers).
Bijeneters zijn regelmatig te zien (foto Otto Plantema)*

Hierna ging het weer zuidwaarts, naar de Göksudelta, de delta bij Adana in het klein. Een magische soort voor mij was hier de purperkoet. Hans wist nog een gewonde hop te arresteren. Pieter was in de ban van wouwaapjes en klein waterhoen. Hierna gingen de meesten weer naar Nederland.

Ik bleef nog een dikke week. Eerst ging ik terug naar de delta onder Adana. Er waren fantastisch lege gebieden met duinen en lagunes. Vervolgens naar Birecik aan de Eufraat. Dit is een bekende vogelplek vanwege de kolonie

Kaalkopibis is een symbool voor de stad Birecik.

Indische rotsmus zit vooral in pistacheboomgaarden

kaalkopibissen. Er zitten natuurlijk veel meer vogels. Aan de Eufraat zijn grindwinputten met rietmoeras. Hier zitten watervogels, maar ook veel Moabmussen. Met een Koerdische vogelaar/pistacheboer ging ik 's morgens de heuvels in. Vooral bij een klein beekje kwamen veel bijzondere vogels drinken, zoals vale rotsmus. Op de heuvel zagen we

Eufraat bij Birecik vanaf het kasteel. De plassen zijn de vogelrijke grinderij

Heiligdom op Nemrut Dagı

Ontbijt met uitzicht

grote rotsklevler en Perzische woestijnpatrijs.

De laatste bestemming was nog iets oostelijker, het Nemrut Dagı gebergte tussen Adiyaman en Diyarbakir. Hier was ik 30 jaar geleden al eens geweest. Het was er nu heel rustig door het wegblijven van toeristen. In mijn motel was ik vrijwel de enige gast. Tijdens het ontbijt kon al van de natuurgeluiden worden. Op de top bij het heiligdom zaten

Kolonie dwergaalscholwers, kwakken, koe- en kleine zilverreigers op eiland in Eufraat in Birecik.

bergvogels op en tussen de monumenten : sneeuwvinken, Koerdische tapuiten, strandleeuweriken. Duidelijk moge zijn dat dit een onvergetelijk vogelreis was met veel mooie herinneringen. Hiervan later we graag foto's zien.

Jos Hoogveld en Pieter Elbers

Wouwaapje bij Birecik

Rotsmus op terrasje op Nemrut Dagı.

Verslag excursie van de faunagroep Diepholzer Moorniederung op zondag 6 november

Ook dit jaar hebben we weer een bezoek gebracht aan de pleisterplaats van Kraanvogels vooral omdat dit een indrukwekkend schouwspel is. En voor het maken van foto's ook een ideale plek is. We zijn op de Hertog Reinoudsingel bij elkaar gekomen: Jos Hoogveld, Bert Roelofs, Pieter Elbers, Ger Michels en ikzelf.

Na een rit van ruim twee uur waren we ter plaatse op de Mitteldam in Vechta, alwaar we onze rondrit begonnen. Aanvankelijk zagen we nog maar een paar Kraanvogels, maar gaandeweg werden het er veel meer. We zijn dit jaar een beetje anders rondgegaan dan andere keren zo kregen we nog meer Kraanvogels voor de lens en ook nog dichterbij. Onderstaand enige hier gemaakte foto's die voor zichzelf spreken. De Kraanvogels trekken in familie verband, hierbij viel op dat er dit jaar zeer veel ouders waren met twee jongen. Hetgeen betekent dat het een succesvol jaar is geweest voor de voortplanting.

Kraanvogels, boven in vlucht, onder op grasland foeragerend, poetsend en rustend.

Kraanvogelfamilie met jong (links)

Mannetje blauwe kiekendief op jacht

Verder zagen we nog enige Blauwe Kiekendieven die boven de velden joegen op Woelmuizen en we kregen ook nog een Klapekster zeer goed voor de lens. Ook lieten zich nog verscheidene Reeën zien die tussen de Kraanvogels doorrenden.

Klapekster

Toen het donker begon te worden zijn we nog naar het Rhedener Geestmoor gegaan waar grote groepen Kraanvogels in de vennen staand, overnachten. Dit doen zij voor de veiligheid tegen Vossen. In dit Moor overnachtten ook grote groepen Rietganzen en Kolganzen. Die ook in grote getale roepend overvlogen. Daarna zijn we richting huis gereden, waarbij we in Bramsche nog een tussenstop hebben gemaakt om de inwendige mens te versterken. De gelegenheid was ons aanbevolen en de maaltijd was dan ook zoals ze dat in Duitsland zeggen "Gut und Preiswehrt". Even na tien waren we thuis, waar we op een lange maar mooie dag konden terugzien.

Foto's: Pieter Elbers en Frans Dorssers, tekst: Frans Dorssers.

Reeën rennen over akkers tussen de Kraanvogels

De zon breekt nog even door bij het vallen van de avond

De das

De das is een zoogdier en hoort tot de marterachtigen. Het is een alleseter die in de provincie Limburg meer voorkomt dan in de rest van Nederland.

Das (tekening Romke Aukema, Vereniging Das en Boom)

Anatomie en leefwijze

De das heeft een grijze vacht en witte strepen over kop en nek en stevige voorpoten met brede graafklauwen. De mannetjes zijn groter en zwaarder dan de vrouwtjes en kunnen een gewicht van tegen de 20 kg bereiken. De das is verder kenbaar aan zijn waggelende gang tijdens het lopen. Het laatste zul je niet zo vaak zien, want de das is een nachtdier. Pas als het donker wordt, komt hij naar buiten om te foerageren. Dassen leven in burchten. In het landschap bevinden deze zich voornamelijk in bossen en bosranden en -hellingen en houtwallen. In de burcht graven de dassen pijpen, die wel 10 meter de grond ingaan. De nestplaats wordt bekleed met gras, bladeren, loof van varens, dat in de bek van het dier en tussen de voorpoten naar binnen wordt gebracht. In de

burcht worden de jongen ter wereld gebracht. Hun aantal varieert van 2 tot 5. Deze worden vooral in het voorjaar geworpen. De buitenkant van de burcht is kenbaar door genoemde pijpen en de grote zandhopen rond de ingang. Lange sleuven en wissels geven de weg aan, die de das dagelijks bewandelt om zijn slaapplek te bereiken. Een grote dassenburcht kan wel 10-15 pijpen omvatten. Het laatste geeft aan, dat we met een grote, omvangrijke burcht met meerdere families te maken hebben. Er zijn enkele factoren die de grootte van de burcht bepalen, o.a. het aanbod aan voedsel in de directe omgeving en de mate aan en hoeveelheid verstoring. Het foerageren, als het donker is, doen de dassen op akkers, in weilanden aan beken en plassen. Ze lusten alles zoals bv knolgewassen, granen, maïs en wormen, insecten, amfibieën. Ze zijn dus ook carnivoor. Tijdens het foerageren leggen ze grote afstanden af en kunnen ze wel een paar kilometer ver van hun burcht hun kostje vergaren. Als je het bovenaardse van hun burcht bekijkt, zie je nog enkele opvallende dingen zoals bergen opgeworpen zand bij pijpingangen, krabsporen op bomen, daslatrines, de zogenaamde poeppotjes, speelplaatsen van de jongen. Dassen zijn verder schone dieren. Ze verzorgen zichzelf en andere leden van de familie. Ze ruimen de ruimte rond de burcht netjes op. Je ziet er geen rotzooi liggen zoals je dit bij andere dieren in het wild wel het geval is.

Voorkomen das (Vereniging Das en Boom)

Dassenburcht met wissel op talud A73 bij Koelbroek (foto Jos Hoogveld)

Dassen kunnen flink wat zand verplaatsen vanuit een grote burcht (foto Jos Hoogveld)

Soms is buiten de pijp geen zand te zien (foto Piet Mölling). Krabsporen aan de voet van een stam (foto Piet Mölling)

Bescherming van dassen

Moet je nu de dassenburchten met een bezoek gaan vereren? Nee! De dassen houden namelijk van rust en overdag zie je ze toch niet. Wij, 3 leden van de dassenwerkgroep van het IVN Baarlo-Maasbree zullen belangstellenden niet en nooit naar dassenburchten leiden. De dieren zijn al genoeg aan allerlei gevaren blootgesteld. De groep heeft in het landelijk gebied rond de dorpen Baarlo en Maasbree de zorg voor een 6-tal dassenburchten, die wij 2 tot 3 maal per jaar met de nodige voorzichtigheid bezoeken. We letten op de algemene toestand van de burcht, o.a. zijn de pijpen belopen (komen en gaan van dassen), zijn er verse prenten, zijn er sporen van jonge dieren, speelplekken, latrines, dassenharen aan afrastering, indien aanwezig. De werkgroep stuurt zijn gegevens naar de gemeente, die op zijn beurt rapporteert aan De Stichting Dassenwerkgroep Limburg. Laatst genoemde stichting bereiken velerlei berichten over dassen, hoe het hun vergaat in Limburg. Hier vooral te noemen de gevallen van vandalisme zoals stroperij, ingetraptte hopen en pijpen, het zetten van vallen door lieden die de das vijandig gezind zijn. Verder de recreatiedruk die in veel gevallen de oorzaak ervan is, dat de dassen hun gebied verlaten. Loslopende honden zijn een crime voor dassen. De Dassenwerkgroep Limburg stelt het op prijs alle soorten onregelmatigheden zoals hierboven genoemd te vernemen. Het e-mailadres hiervoor is info@stichtingdassenwerkgroep limburg.nl. Een aparte vermelding en afhandeling betreft de dode das. Er sterven jaarlijks tientallen dassen in het verkeer. En dit aantal neemt toe. Dassen steken tijdens hun voedseltochten als het donker is vaak wegen over en worden dan doodgereden. Als je een dode das ziet liggen ontvangt de Dassenwerkgroep graag een melding. De melding bereikt de Werkgroep via een speciaal e-mailadres uitsluitend voor dode dassen, tw. dodedas@stichtingdassenwerkgroep limburg.nl

Losse dassenpijp in oever Scheidsgraaf bij Jagersrust. Dit kan gevaar opleveren voor onderhoudsmachines (foto Jos Hoogveld) *Met dennenstronk dichtgestopte pijp (foto Piet Mölling)*

Dassen en de nieuwe natuurwet

Hierboven is aangegeven, dat de das in velerlei opzicht wordt bedreigd in onze provincie en daarbuiten. Maar het kan nog erger worden. In januari 2017 treedt de nieuwe natuurwet in werking. Hierin staat, dat de das niet meer strikt beschermd is in Nederland. Dit betekent, dat de das de status van “beschermd” krijgt. Andere zoogdieren zoals de haas en het konijn hebben deze status ook. Dieren met de status “beschermd” en niets anders kunnen worden opgeruimd als ze schade toebrengen. In feite is de das dan evenals andere soorten vogelvrij verklaard. Voorbeeld: een boer heeft, als de das een aantal van zijn maïsplanten afvreet genoeg argumenten de das te vermoorden en zijn burcht te vernielen.

Ondergetekende wil over 1 jaar de lezer informeren over de laatste ontwikkelingen in de praktijk en hoe het met de das dan gesteld is.

Piet Mölling

Vleermuizen in de kou door verbouwing

Rob Donders ontdekte tussen planken die uit zijn huis werden gesloopt bij verbouwing enkele vleermuizen. Lastig voor de vleermuizen en voor de werklieden. Ze werden gestoord in hun winterslaap. Rob heeft overlegd met de Dierenambulance. Enkele vleermuizen waren toen al met onbekende bestemming vertrokken.

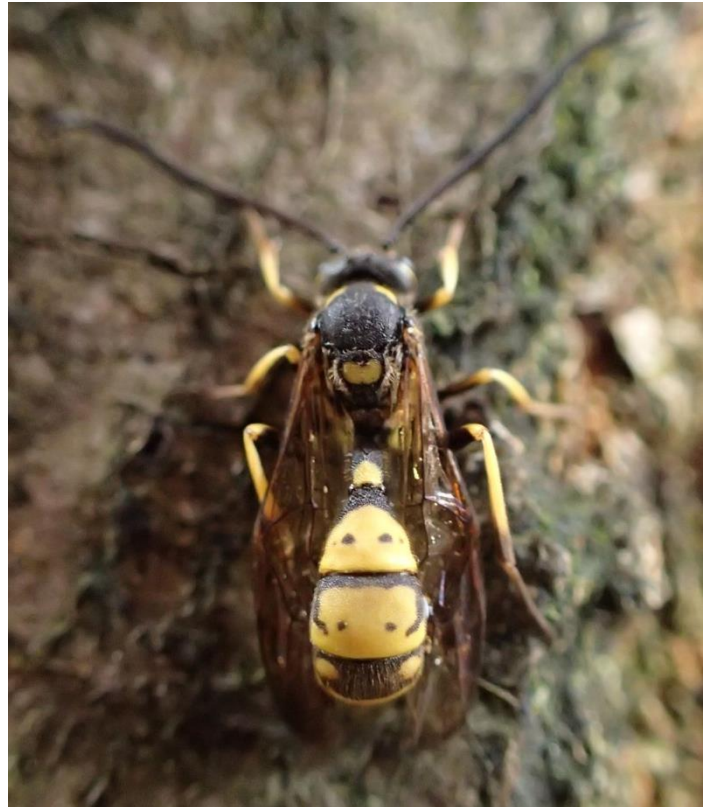

Dwergvleermuis op een plank (foto Rob Donders)

Leuke vondsten in het Leudal

Zaterdag 12 november 2016 was ik mee met een mossenexcursie van KNNV-Eindhoven en de mossengroep het NHG naar het Leudal. Doel was het inventariseren van de mossen in het km-hok (193-362) rond de Elisabethshof. Dit km-hok omvat o.a. twee beekdalen, broekbos, droge bossen, (soortenrijke) weilanden, een klooster met bostuin en een watermolen. Het lukte niet om het hele hok in één bezoek te bekijken. Toch werden maar liefst 101 mossen gevonden, waaronder 87 bladmosses en drie Rode Lijst soorten. Mijn verhaaltje gaat echter over de fraaie bijvangst: een zeldzame sluipwesp en drie zeldzame paddenstoelen.

De Sluipwesp zat op een stam op 1.5 meter hoogte langs het wandelpad naast de Leubeek. Het was een mooi insect om te zien en er werden driftige foto's gemaakt. Bladeren in insectengidsen leverde geen resultaat op. Ik stuurde de foto naar Twan Martens en Sjaak Gubbels. Beiden bleken het insect ook niet te kennen, maar Twan zette de foto op het forum van Waarneming.nl. Dat leverde snel een naam op: *Sphinctus serotinus*. Dit is een zeer zeldzame sluipwesp, waarvan slechts weinig waarnemingen in Nederland bekend zijn. Het zou de eerste waarneming van Limburg zijn, maar dit bleek later niet te kloppen. De soort is in 2005 op de Veluwe gezien na een afwezigheid in Nederland van bijna honderd jaar. Deze waarneming wordt kort beschreven door J. Voogd in het entomologenblad Franje van maart 2006. Vanaf 2005 is de soort 18 keer waargenomen. In totaal gaat het om 39 exemplaren (volwassen of ei). De soort is nu bekend van 12 uurhokken in Nederland. De waarnemingen in Limburg betreffen de Bergerheide (sept. – okt 2013), Mookerhei (30-10-2016) en nu (12-11-2016) dus in het Leudal. De sluipwesp wordt in de periode september – half november waargenomen. De sluipwesp legt zijn eitjes (vooral?) op een algemene nachtvlinder: de Slakrups (*Apoda limacodes*). Deze vlinder vliegt in juni-juli in droge loofbossen. De rups leeft vooral op eik. *Sphinctus serotinus*

In de natte schrale graslanden ten noorden van de Elisabethshof groeide een grillig gevormde paddenstoel. De paddenstoel had geen duidelijke steel en bruin van kleur. Het exemplaar was enkele cm's groot. Het blijkt om het Moerasmosoortje (*Arrhenia lobata*) te gaan. De soort staat als kwetsbaar op de Rode lijst.

Moerasmosoortje bovenzijde

Moerasmosoortje onderzijde

Een zeldzame tweede soort is het Muurtrechterje (*Omphalina rickenii*). Deze soort heb ik enkele jaren eerder ook in de Meinweg gezien (Natuurhistorisch Maandblad 103 blz. 253). In het Leudal groeit de paddenstoel tussen mos op het oorlogsmonument voor het restaurant/museum Elisabethshof. De paddenstoel staat als ernstig bedreigd op de Rode lijst. De soort preferereert droge, kalkrijke omstandigheden. Kennelijk is kalkhoudende cement gebruikt tussen de stenen van het monument.

Een derde zeldzame paddenstoel werd aan de voet van een oude spar bij de begraafplaats van het Elisabethsklooster gevonden. Er stonden enkele tientallen exemplaren. De soort heet Stoppelsteelslijmkop (*Hygrophorus pustulatus*), vanwege de grauwwarte stippeltjes op de witte steel. Het is een mycorrhiza paddenstoel die op kalk of leemrijke bodem groeit bij Fijnspar en andere sparren uit *pinus* groep. De soort staat ondanks 20 nieuwe waarnemingen na 1987 nog als Verdwenen op de Rode lijst. Eerder vond ik ook deze soort in de Meinweg (Natuurhistorisch Maandblad 103 blz. 253).

Stoppelsteelslijmkop

Peter Eenshuistra

Pestvogels. Een groep van bijna 20 van deze fraaie vogels heeft weken in Roermond gezeten. Er zijn heel wat mooie foto's van gemaakt, waaronder deze van Ger Michels. Meestal eten ze bessen van Gelderse roos.

Verslag excursie Vrienden der Natuur naar de Hamert op 18 september 2016

Op deze mooie dag betrokken we om 9 uur vanaf de parkeerplaats bij het Pannenkoekenhuis. We waren vrijwel uitsluitend met leden van het genootschap: Peter Eenshuistra, Wim Philipsen, Bert Roelofs, Sjaak Gubbels, Twan en Henny Martens, de vrouw van Henny, nog iemand uit Velden en ikzelf. We liepen eerst langs het Gelders Nierskanaal. Bij het Nierskanaal was het rustig wat vogels betreft. Ook paddenstoelen waren er weinig door de droogte sinds juli. Wel waren er houtzwammen, zelfs met een kenmerkende kever. Die wist Twan te vinden. Op het pad

Vermiljoenhoutzwam (foto Henny Martens)

Lederkever (foto Henny Martens)

Bramensprinkhaan vrouwtje (foto Sjaak Gubbels)

Veldkrekel (foto Twan Martens)

liep een Lederkever. Van deze grote kever zagen we er later nog enkele. Op de Twistedenerweg zat een Bramensprinkhaan. Aan de grote legboor was goed te zien dat het een vrouwtje was. Op de kleine heide aan de andere kant van de Twistedenerweg zaten enkele Roodborsttapuiten en Buizerds. Bijzonderder waren een Rugstreepad en een Hazelworm. Vanaf het westelijke paraboolduin bij het Pikmeeuwenwater zagen we de trektellers op het oostelijke duin. Met de telefoon hadden we snel contact. Daar aangekomen vloog er een visarend over. Daarnaast andere

Hazelworm (foto Henny Martens)

Rugstreepad (foto Henny Martens)

Trektellers bij Pikmeeuwenwater: Jan-Erik Kikkert, Bjorn Alards, Herman Rothoff en Lo Troisfontaine (foto Henny Martens).

Roodborst, altijd weer leuk., (foto Henny Martens)

Buizerd in rust (foto Henny Martens)

roofvogels als sperwer, torenvalk en bruine kiekendief. Na de excursie ben ik nog bij het Heerenven gaan kijken. Daar zat het nodige aan vogels. Ruim 1000 grauwe ganzen, de eerste kol- en rietganzen en bijna 20 brandganzen. Voor steltlopers was het ook niet verkeerd. Bonte strandlopers, een kleine strandloper, twee zilverplevieren en kemphanen. Daarnaast de twee trouwe ooievaars.

Bonte strandloper Dorperheide

Zilverplevier

Lepelaars op de Dorperheide (foto Huub Crommentuijn)

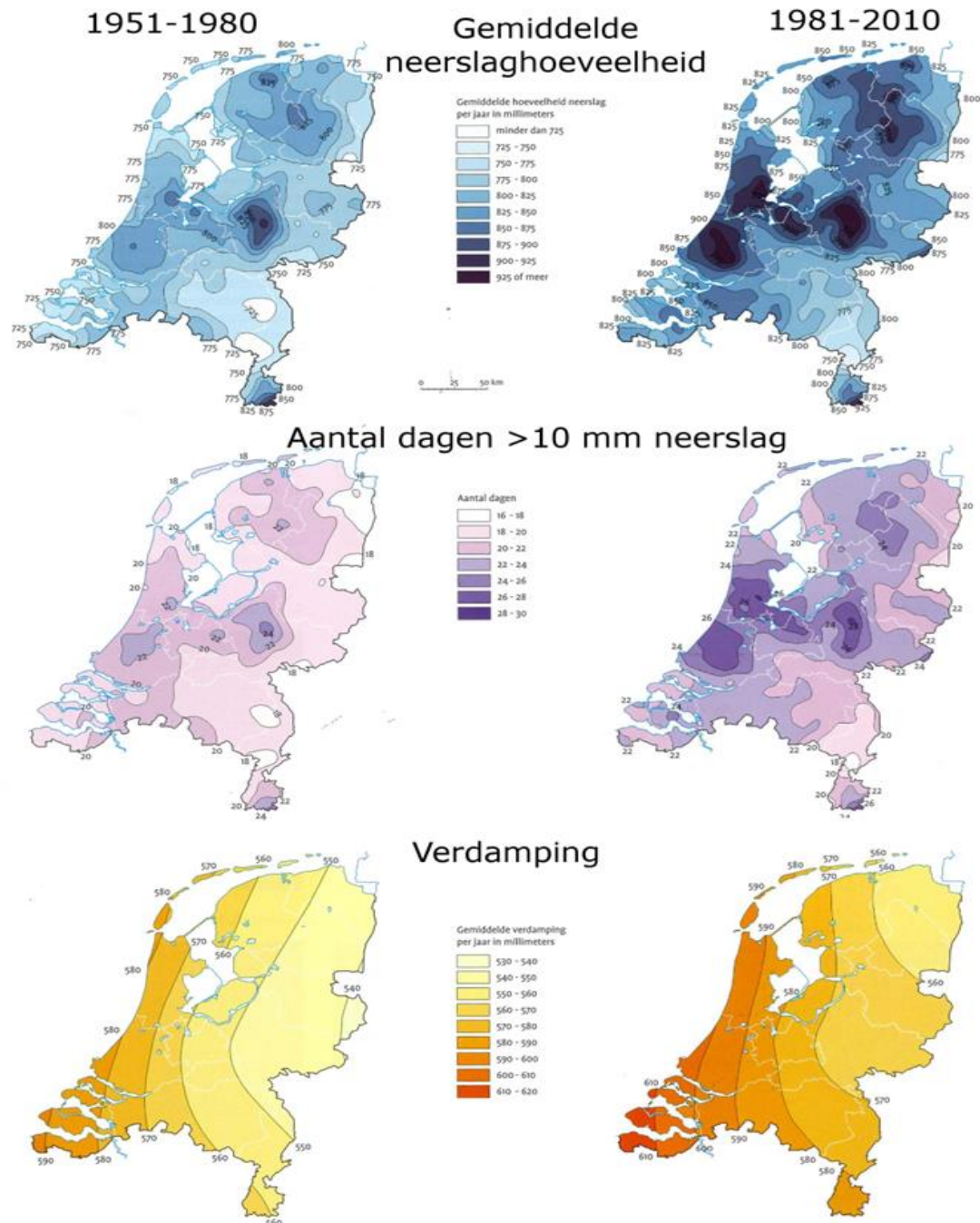
Bij de Dorperheide en KleinVink/Walbeckerheide ben ik op de weg terug aangegaan. Een groepje lepelaars en de eenzame, inmiddels volwassen flamingo lieten zich bewonderen. Ook veel planten van natte heiden en plaatselijk veel vliegenzwammen. Een fantastische dag in een fantastisch gebied.

Jos Hoogveld.

Code Oranje. Het waterschap en de wateroverlast in juni 2016

In juni 2016 is veel neerslag gevallen. Daarvoor en daarna was 2016 juist droog. Bijzondere weersomstandigheden dus, die zeer waarschijnlijk met de klimaatverandering samen hangen. Veel regen in korte tijd geeft op plaatsen wateroverlast. Dat heeft vooral op landbouwgronden in zuidoost Nederland tot veel schade geleid. Als er zoiets gebeurt, valt te verwachten dat vanuit het bestuur van het waterschap druk komt om de afwatering te verbeteren. En zo geschiedde. Bij Waterschap Peel en Maasvallei werd een project met de naam "Code Oranje" opgezet. Namens de Natuur- en Milieufederatie heb ik aan de begeleiding deelgenomen.

Verandering van het klimaat

Uit bovenstaande figuren blijkt dat het klimaat de afgelopen tientallen jaren al veranderd is. Er valt nu meer neerslag dan 30 jaar geleden. Ook zijn dagen met veel neerslag toegenomen. Door de hogere temperatuur is ook de verdamping toegenomen. De klimaatverandering zal doorgaan. De verwachting is dat de temperatuur verder stijgt, de neerslag toeneemt, met name heftige neerslag. Er zullen echter ook langduriger droge perioden optreden, met name in de zomer. Dit alles heeft natuurlijk grote gevolgen voor mens en natuur.

Voor de landbouw betekent het minder voorspelbare oogsten. Langdurige droogte, maar ook perioden met veel neerslag in het groeiseizoen kunnen veel schade aanrichten. Dat is in juni duidelijk gebleken. Gevolgen voor natuur

zijn het vestigen van nieuwe soorten en het verdwijnen van andere. Behalve afzonderlijke soorten zullen ook habitats veranderen. Vooral natte habitats zullen beïnvloed worden. Kan hoogveen hier overleven, waar het nu al aan de zuidkant van het areaal zit? Het statische natuurbeeld/-beleid zal moeten worden aangepast. Om op de veranderingen in te kunnen spelen, moeten soorten zich kunnen verplaatsen. Dit stelt extra eisen aan ecologische verbindingen.

Code Oranje

Voorbeeld van foto die vertekend beeld geeft van de wateroverlast. Hier langs de Tungelroyse Beek bij Mildert een laagliggend deel van de EHS nog als Maisakker in gebruik is. Het betreft de voorkant van de rapportage van Code Oranje.

Bij Code Oranje zijn knelpunten die zich in juni hebben voorgedaan in kaart gebracht. Die zijn verzameld door het waterschap zelf, oa met enkele helicoptervluchten tijdens de wateroverlast. Daarnaast hebben vooral boeren zich met klachten en schadeclaims gemeld. Het waterschap heeft per gemeente betrokkenen uitgenodigd mee te inventariseren en mee te denken over oplossingen met het waterschap. Hiervoor waren vertegenwoordigers van gemeenten, LLTB en natuurbeheerders/natuur- en milieufederatie uitgenodigd. Ik heb dus namens de natuur- en milieufederatie meegedaan voor de gebieden Venlo/Beesel/Roermond en Horst aan de Maas.

Mede door de snelheid van onderzoek/rapportage lag de nadruk sterk op de schade voor de landbouw. De gevolgen voor de natuur speelden vrijwel geen rol. Wel is gesteld dat er ook voor de extra verdroging door de klimaatverandering aandacht zal komen. Bij het kaartmateriaal werd veelal geen onderscheid gemaakt tussen landbouw en natuurgebied, terwijl de waardering voor natte omstandigheden daar meestal geheel verschillend is. Natte gebieden zijn vaak natuurgebieden of geplande natuurgebieden (EHS). Voor de bij rapportage gebruikte foto's geldt de verkeerde beeldvorming nog veel sterker. Veel foto's van ondergelopen graslanden zijn gemaakt van natuurgebieden of in ieder geval delen van de EHS. Die moeten volgens het provinciaal- en waterschapsbeleid juist dat water opvangen in perioden met veel neerslag.

Mogelijke oplossingen naar de toekomst

Op zich zijn de problemen niet nieuw en niet onverwacht. Het beleid van provincie Limburg en de waterschappen is al langer gericht op zoveel mogelijk voorkomen van wateroverlast en – tekort. Belangrijk uitgangspunt hierbij is “water als ordenend principe”. Dit houdt in dat er bij de ruimtelijke ordening rekening wordt gehouden met het passen van het gebruik bij het watersysteem (grond- en oppervlaktewater). Dit houdt in dat bebouwing zoveel mogelijk op droge plaatsen gebeurt, landbouw bij voorkeur niet op te natte plekken en natuur juist vaak wel op natte plekken. Beekdalen zijn hierbij logische plekken voor nat grondgebruik, met name natuur. Zo ook andere van nature natte plekken als oude Maasmeanders en kwelgebieden. Belangrijk hierbij is ook landbouw en natuur op natte plekken te scheiden. Landbouw wil immers geen natte omstandigheden, met name in het groeiseizoen en de grondbewerkingsperiode hieraan voorafgaand. Menging van natuur en landbouw betekent vrijwel altijd dat het peil op de landbouw wordt afgestemd. Kwaliteitsnatuur is dan vrijwel uitgesloten. Als landbouw én natuur samen naar

Niersdal bij Oordse Brug. Het lage deel van het dal staat onder water, zoals het hoort bij hoge afvoer. De percelen achter de brug zijn particulier, maar wel begrensd als EHS.

Elsbeemden in de bovenloop en 't Ham bij Horst. Delen van het dal van de Grootte Molenbeek die natuurgebied zijn en nu al regelmatig als waterberging werken.

een oplossing voor de klimaatverandering moeten zoeken, moet er voor beiden geoptimaliseerd worden. Dan valt te denken aan benutten van beekdalen als natuurlijke berging. Dan moet de landbouw echter ook soepeler worden ten aanzien van vernatting van vernattinggevoelige percelen.

Het waterschap heeft voorgesteld meer EHS in de beekdalen neer te leggen ("omklappen van EHS", ten koste van natuurontwikkeling elders). Het waterschap heeft in Code Oranje echter een voorstel gedaan om de extra EHS in de beekdalen (in overeenstemming met het nieuwe beleid van de provincie) in eigendom en beheer te laten bij de boeren. Bovendien gaat het waterschap er nog steeds van uit dat er bij vernatting geen schade bij de landbouw mag optreden. Ten slotte houdt het de mogelijkheid open dat er netto minder EHS/natuur wordt gemaakt doordat gronden die het waterschap toch al zou aankopen, nu uit de EHS betaald worden. Kortom : vanuit natuur gezien een zeer eenzijdig, natuuronvriendelijk voorstel. Het is niet te hopen dat het dramatische natuurbeleid van de provincie ook bij Waterschap Limburg de klok verder terugzet.

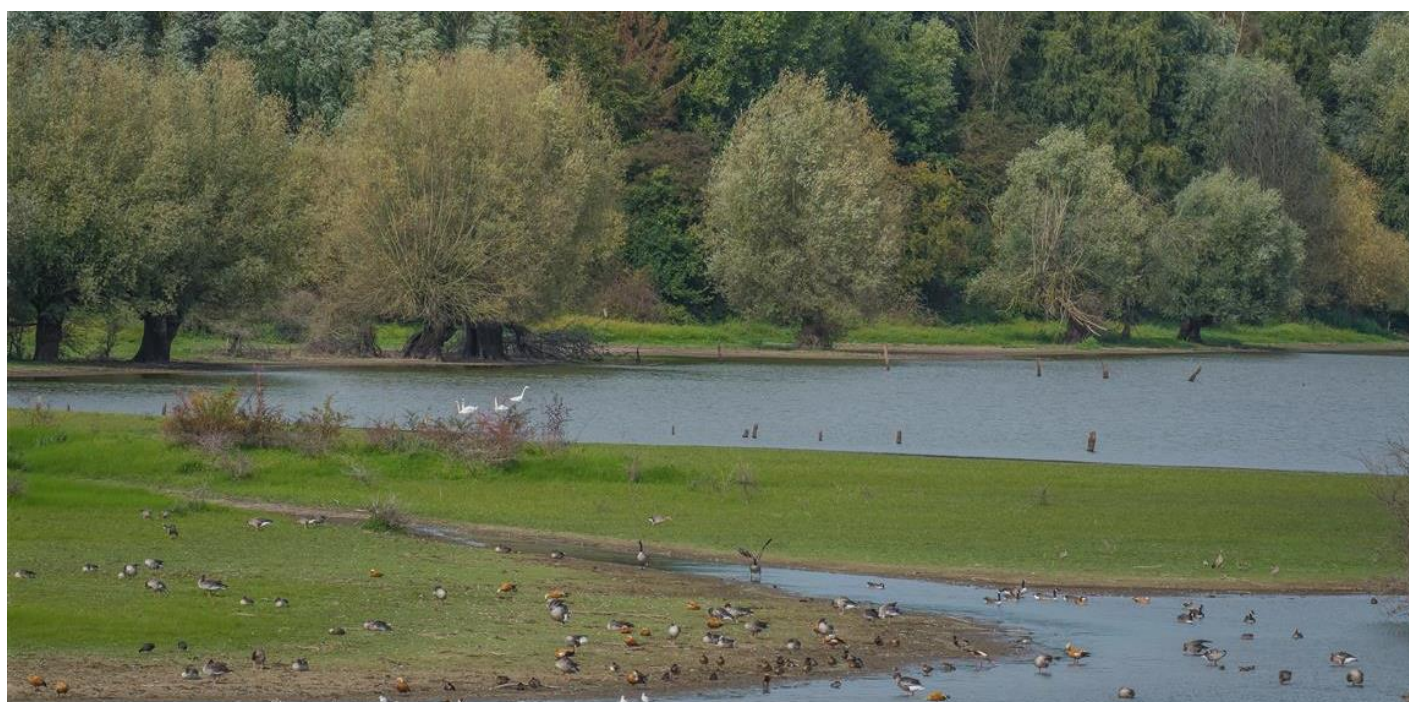
Jos Hoogveld

In aaneengesloten laagten kan natte natuur zijn gang gaan. Beverdammen en de ermee gepaard gaande verhoging van het waterpeil leveren dan geen problemen met de landbouw. Hier een beverdam in de (inmiddels voormalige) Everlosebeek in het Koelbroek.

Activiteiten Faunagroep februari – mei 2017

DATUM	PLAATS	BESTEMMING
Zo 8 Januari '17 9.00 u	Reinoud	<u>Bisslicher Insel (bij Xanten)</u> : Nog geen uur van Venlo. We hebben met een paar man dit gebied al eens verkend. Mooie wandelstukken en mooie schuilhutten, echt goed ingepast in de omgeving. We hebben er o.a. de zeearend heel aardig kunnen zien.
Zo 5-Februari '17 7.00 u	Reinoud	<u>Zeeland</u> : Teveel om op te noemen. Deze klassieker blijven we wel doen. Kijk maar eens bij vorige verslagen of op waarneming.nl
Zo 5 Maart '17 7.00 u	Reinoud	<u>Leemputten /Ooypolder</u> : we hebben besloten om het hele noordelijke gebied een beetje te verkennen en ons niet te beperken tot de bekende Ooypolder. Ook hier geldt: kijk van tevoren ook op waarneming.nl
Di 14 Maart '17 19.30 u	Bij Pieter Reinoudsingel 116	<u>Vergadering faunagroep</u> : Bijkletsen en ideeën spuien. Foto's kijken, enz. Als je nieuwe ideeën hebt / leuke bestemmingen, kun ze op deze bijeenkomst naar voren brengen. Je kunt ook van tevoren dingen mailen die we kunnen bespreken.
Zo 2 April '17 7.00 u	Reinoud	<u>Dal van de Geul en Hohn (Kelmis)</u> : Bekend terrein en altijd de moeite waard. Ijsvogel en waterspreeuw zijn bijna vaste prik. Mooie wandeling door heuvels en langs snelstromende riviertjes met bijbehorende voorjaarsflora(hellingen vol met narcissen, bosanemonen, goudveil, zinkflora eva).
Tussendoor		Het komt regelmatig voor dat we op korte termijn tripjes organiseren, zeker nu het gehalte aan pensionado's en aanverwanten erg hoog is geworden. Voorbeelden zijn naar het Weerterbos met zijn burlende edelherten (en dan dichtbij!), bevers in de buurt of oehoes bij Belfeld. Als je interesse hebt om mee te gaan of zelf een goede bestemming weet, neem dan vooral contact op met Pieter.

Bislicher Eiland bij Xanten aan de Rijn. Veel watervogels, waaronder opvallend veel Casarca's (foto Pieter Elbers)

Zeearend met tak aan de sleep bij Bislicher Eiland (foto Pieter Elbers); Casarca's en Grauwe ganzen (foto Ger Michels)